

се полъгаха по тѣхнитѣ думи и оставиха своя родъ, та заговори на гръцки езикъ и се нарекоха елини.

Нѣмаше вече българска книга и българско учение. Само въ нѣколко далечни и скрити въ планинитѣ манастири блещукаше още свѣтлината на българското национално съзнание. Но и тази свѣтлинка едва-едва трептѣше, готова всѣки мигъ да угасне предъ напора на гръцкото влияние. Защото това национално съзнание се подържаше само отъ нѣколцина монаси, чиято българщина се състоеше само въ това, че бѣха родени българи и едва знаеха да прочитатъ по български евангелието. Но когато въ манастира дойдѣше нѣкой гркъ и започваше да хвали своето племе, да казва, че само гръцитѣ сж имали царе и патриарси, а българитѣ сж били всѣкога роби на гръцитѣ, тѣзи монаси навеждаха глави и мълчеха, защото не знаеха, какво да отговорятъ; **тѣ не знаеха миналото на своя народъ.** И, посрамени така отъ гръцитѣ, намѣсто да изучатъ своята история, тѣзи монаси се отдаваха на бездѣлие или на дребнави манастирски свади, които раздробяваха братството и го тикаха несъзнателно въ лапитѣ на гръцизма.

Отецъ Паисий не бѣше отъ тѣзи монаси. Той бѣше човѣкъ дребенъ на ръстъ, немощень и болнавъ, но въ очитѣ му горѣше гордиятъ пламъкъ на едно българско сърдце, което бѣше препълнено съ човѣшка доброта и безпредѣлна любовъ къмъ родината.

Останалъ твърде рано сираче, той израстна при брата си въ Хилендарския манастиръ на Света-гора. Тукъ той се научи отъ по-старитѣ монаси да чете по български псалтира и другитѣ църковни книги. Но това учение не задоволяваше неговата буйна душа. Ето защо, всѣкога когато оставаше свободень, Паисий не се отдаваше на почивка или на празни разговори съ братята, а слизаше тихо въ хладнитѣ подземия на манастира, дето преди много-много години братята бѣха скрили манастирскитѣ книги, за да ги не изгорятъ гръцитѣ или турцитѣ. Тѣзи книги, писани на кожени листове преди 300 — 400 години, когато българитѣ имаха още свои царе и патриарси, стояха сега забравени и разхвърлени въ манастирскитѣ подземия, и никой не се грижеше за тѣхъ. Плесень покриваше тѣхнитѣ корици. Мишки гризѣха отъ вѣкове насамъ коженитѣ листове. А тамъ горе изъ манастирскитѣ чердаци или пъкъ подъ хладнитѣ сѣнки на маслиновитѣ дървета братята се червѣха предъ укоритѣ на гръцитѣ, вдигаха рамене и не си правѣха трудъ да слѣзатъ долу въ подземиемъ при мълчаливитѣ свидетели на българското минало, за да потърсятъ изъ тѣхнитѣ страници достоень отговоръ на гръцкитѣ нападки.